

ВАРНЕНСКИТЕ ЕНЦИКЛОПЕДИИ - ИЗВОРИ НА ПОЗНАНИЕ И РОДОЛЮБИЕ

Масис Хаджолян

Резюме: Докладът има за предмет варненските енциклопедии като извори на познание и родолюбие. То прави характеристика на тези литературни форми и отдава уважение към авторите и приноса им към културата на Варна.

Ключови думи: култура, енциклопедия, творци.

Истинско културно постижение за един град е сдобиването му със своя енциклопедия. Варна надмина това очакване с четири подобни издания към 2013 година - Варненска кратка енциклопедия, Варна и Варненска област, Артенциклопедия - том първи и Материален свят. Образование. Те не са романизирано четиво, но всеки досег с тях носи духовна наслада с познанията, което предоставя и с чувството на краева гордост, която предизвиква у варненския гражданин. Ако това, изразено в мисли и чувства, е обединяващото при прочита на тези книги, то всяка от тях има собствено излъчване и дава основание за разделни коментари като творчески постижения. Те се налагат не за да бъдат сравнявани и противопоставяни, а главно от уважение към тежкия и отговорен труд на техните съставители и всички, които са ги подпомогнали в техните начинания.

Варненската кратка енциклопедия (2009 и 2011 год.) със съставител Ивайло Георгиев, е двутомник с общо 1600 страници, със разностранно съдържание, което се отнася главно до живота на община Варна и отчасти на Провадия и Девня. В него се включват теми относно културни институти и организации, църкви, печатници, периодичен печат, стопански звена, държавни учреждения, исторически данни и геологически данни от различни епохи, имена на изтъкнати варненци. Варна е представена и като консулски град, и с историята и кметовете на общината, с организацията на образованието и специално-на висшето образование, както и на здравеопазването, с изявите на музикалната

култура, с нейната морска градина, с морските бани и като морски курорт.

Има групи понятия, които се отнасят до общи факти и явления и това облекчава тяхното възприемане - например, относно фауната и флората на Черно море, растенията и животните в Варненския край, строителството и др. Налице са и поредица от факти, които за първи път се проявяват във Варна и се означават с думата „ първо” - например, първа учителка, първи театрални прояви, първата църковна служба на славянски език във Варна, първи музикални тържества във Варна, първите провадийски черкви, първа кооперативна солодобивна фабрика, първото ловно дружество във Варна, първото автомобилно дружество във Варна, първите аеродинамични изследвания направени във Варна, първата подводна телеграфна линия в Черно море, положена по линията Варна-Балаклава, първата електроцентраля в Североизточна България, построена в двореца Евсиноград през 1893 г., първите организирани чуждестранни туристи във Варна - 215 французи, дошли през 1909 г. да видят Побити камъни, първата гражданска болница у нас е открита във Варна през 1896 г., първият варненски канал „ море-езеро” и др.

Положителна черта на енциклопедията е представянето на малцинствените общности в гр. Варна-арменци, цигани, турци, евреи, гърци, както и етническият облик на града още от времето на древния Рим.

От гледна точка на съдържанието, в редица случаи са посочени понятия и теми, които само на пръв поглед не са относими

към Варна, но се оказва, че имат основание да намерят място в изданието. Например, това се отнася за американския (червен) дъб, който вирее добре във Варненско, за арменския учен Анания Ширакаци, който е живял в Армения, но е дал описание на българите на Аспарух, за Акрополит-византийски историк и политически деец от 13 век, който е направил първи съобщения за името на град Провадия, наричайки го Проват. За понятието „Бел-Ланкастърска метода“, създадена от англичаните А.Бел и Й.Ланкастър, но прилагана от Неофит Рилски в училището в Габрово (първоначално обучение на по-силните ученици, които, след това, под ръководство и контрол на учителя, обучават останалите ученици), за понятието „Великден“, свързано с това, че на Великден 1201 година войските на цар Калоян превземат от владяната от византийците Варна и я присъединяват към България и др. Наистина, има и такива понятия, които не са свързани пряко с Варна и варненския край, но имат общо познавателно значение (например понятието „диморфизъм“, „диоцез“, „Ескулап“, „Ехо“ и др.) и за това не тежат върху съдържанието на енциклопедията.

Може да се направи кратка бележка относно отделни ненужни повторения на тематиката, макар и в различен ракурс – например, водолазното дело у нас и начало на водолазното дело, пилоти и начало на пилотска дейност, химкомбинат за минерални торове – Девня и производствени мощности на химкомбината за минерални торове.

Съдържанието на енциклопедията е онагледено с множество снимки на музейни експонати от Одесос, стара и съвременна Варна, които обогатяват историческата ни представа за родния град и край.

Представява не само уместно, но и ценно начинание, за всяко обяснение на понятие, намерило място в енциклопедията да бъде посочен неговия литературен източник. Само в отделни случаи източникът е обективното познание на самия съставител.

Енциклопедията **Варна и Варненска област** (2009 г.) е съставена от авторски

колектив от 18 души. Тя е изградена тематично в 11 раздела. Във физико-географската ѝ характеристика се отбелязва местоположението, населението, природо-географския потенциал, резерватите и защитените обекти на Варненска област. Посочено е административното устройство на областта, която се състои от 13 общини, вкл. Варна и се посочва тяхната стопанска и геостратегическа характеристика. Представена е историята на региона от V-IV век преди новата ера до съвременността. Посочени са преселенията, поминъка, занаятите, храните, вярванията, празниците, обичаите, здравеопазването.

В отделен раздел са разгледани културните институти, науката и образованието, медии, печатни издания. Посочени са постоянно действащия културния календар на Варна, курортните комплекси във Варна, Камчия, Шкорпилровци, Бяла, районите за лов и риболов, първата национална лозарско-винарска изложба в гр. Варна, първата промишлена изложба (1932 г.), звената на здравеопазването, спортните прояви и съоръжения. Между тях са посочени и курьози – първата жена на футболния терен в страната е варненка (Лиляна Кулева-Тренкова), Иван Моканов е бил треньор на спортен клуб „Черно море“ в течение на 35 години. Варненката Пенка Балева е най-възрастната българка, която е скачала с бънджи от Аспаруховия мост, като последния път е била 74-годишна.

Приложени са и множество снимки на различни обекти в областта.

Прави впечатление, че и в двете енциклопедии няма сведения за съдебната власт, въпреки, че има литературни източници за нея (1). Същото се отнася и за читалищата. Не са отбелязани сдружението „Литература и общество“ и издавания от него вестник „Литература и общество“ с председател и главен редактор Станислав Пенев – поет и преводач, член на Съюза на писателите, за които също има литературни източници (2).

Артенциклопедия – том първи (2012 г.) е съставена от Петър Тодоров и колектив. Както е обявено в изданието, тя е начало на мащабен проект с наименование „Енциклопедии Варна“. Артенциклопедията ще има и втори том, следван от Архитектура-един том, Материален свят на Варна, Природата на Варна, Духовен свят-Варна, Образование - в два тома.

В публикувания първи том статиите са подредени по азбучен ред и съдържанието им е свързано с варненската култура-наука, образование, изкуство, литература, периодичен печат, книжарници, биографични бележки и снимки на творци, както и други илюстриращи снимки. Представени са и единични юбилейни листи (100 години пристанище Варна, 115 и 120 години морско училище, 1300 години България и др.) културни феномени - Аладжа манастир, Базиликата при Пиринч тепе и др. Забелязват се някои повторения (например, бюро Естрада и държавно стопанско предприятие „бюро Естрада“). Някои статии нямат обосновка за свързването им с варненската култура (относно Михаил Кремен, Лили Иванова, Мариус Куркински, който е роден в Нови пазар, но градът не е във Варненска област, Надежда Лолова и др.).

Следващата енциклопедия от проекта „Варненски енциклопедии“, озаглавена „**образование**“, с автори Георги Кацарски, Петър Тодоров и колектив, е тематична и включва статии за варненските средни и висши училища, детски заведения, занимални, учебни центрове, езикови школи, раздел за изкуство, наука, спорт, обслужващи звена. От историко-паметен характер са училищата, които в годините са закрити - арменско, еврейско (1876-1941), търговско, частно музикално (1922-1935), вечерно занаятчийско (1921-1951), второ девическо (1968-1954), столарско (1924-1955), немско (1926-1944), френско- Св.Андрей (1905-1948), мъжко, Цар Фердинанд I (1979-1944) и др.

От гледище на насочеността и съдържанието на енциклопедията може да се отбележи, че липсват данни за Съюза на учените - Варна,

както и за научното му списание „Известия на Съюза на учените -Варна“, за които има литературни източници (3). Налице са някои повторения на понятия, използвани и в Артенциклопедията, том първи (детски фолклорен ансамбъл, детски юношески театър, детски хор, книгоиздателство Георги Бакалов, мъжка гимназия и др). Поставя се принципния въпрос, дали мястото на културните институти и организации(музеи, читалища, хорове, ансамбли, библиотеки и др.)е в енциклопедията „Образование“ или трябва да се съсредоточи в Артенциклопедията (каквото е нашето становище). Може да се репликира за мястото на астрономическата обсерватория и регионалната библиотека в групата „Обслужващи звена“, след като те имат самостоятелно място като културни институти. И още една реплика - някои статии не са пряко относими към образованието (например стопанската камара).

Ако бележките, направени с най-голяма доброжелателност, се приемат за основателни, те могат частично да намерят място в предстоящите проектни енциклопедии или евентуално - при следващо издание на съществуващите. Убедено може да се подчертае, че няма основание те да помрачат вече създаденото и положения огромен, резултатен, обществено значим и полезен труд на неговите творци.

Бележки

1. Хаджолян, М., Гонова Л., Съдебната власт във Варна, 10 книги за Варна, 2009г.
2. А.Шакарян, Хаджолян, М., Църквата „Свети Саркис“-Варна, 2013 г.и вестник „Литература и общество“-Варна.
3. Хаджолян, М., Съюзът на учените-Варна, исторически преглед,2013 г.,Държавен архив-Варна,фонд 1226 и Бюлетин на Съюза на учените-Варна.

За контакти:

ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
Масис Хаджолян, доктор по право,
доцент на ВСУ, e-mail: masisbg@yahoo.com